

CO EUROPA ZAWDZIĘCZA ARABOM? ISLAM JAKO RELIGIA OBECNA OD ZAWSZE W EUROPIE

Autorka scenariusza: Anna Paluszek

KRÓTKI OPIS SCENARIUSZA:

Celem zajęć jest wyjaśnienie pojęcia cywilizacji arabsko-muzułmańskiej i uporządkowanie pojęć oraz zwrócenie uwagi na pozytywne aspekty wpływów islamu na świat i Europę. Realizacja celów została podzielona na dwie bardziej szczegółowe ścieżki – historyczno-kulturową oraz kulturowo-religijną – mogą być realizowane w zależności od zaangażowania uczniów i uczennic, ich postaw wobec tematu czy zainteresowań. Uczniowie i uczennice poznają nowe fakty oraz będą mieli możliwość pracy na swych pierwotnych skojarzeniach dotyczących muzułmanów czy Arabów.

Czas trwania: 45 minut (przy wyborze jednej z opcji), 2 x 45 minut (przy realizacji obydwu opcji)

Pytanie kluczowe: Kim są muzułmanie i co Europa zawdzięcza Arabom i islamowi?

Cele lekcji:

- ➔ dowiesz się, w jakich dziedzinach Arabowie i muzułmanie współtworzyli cywilizację europejską (lekcja historyczno-kulturowa)
- ➔ zrozumiesz, na jakich zasadach opiera się islam (lekcja kulturowo-religijna).

Kryteria oceny:

- ➔ wymienisz co najmniej 4 najważniejsze osiągnięcia i/lub wynalazki cywilizacji arabsko-muzułmańskiej (lekcja historyczno-kulturowa)
- ➔ podasz co najmniej 2 argumenty potwierdzające zasadność stwierdzenia: Arabowie wpłynęli na kształt cywilizacji europejskiej (lekcja historyczno-kulturowa)
- ➔ wyjaśnisz pojęcia: islam, filary, Koran, sunna (lekcja kulturowo-religijna)
- ➔ wyjaśnisz, kim są muzułmanie i muzułmanki (lekcja kulturowo-religijna).

Związek z podstawą programową (Historia, III etap edukacyjny):

Wymagania ogólne: I, II, III

Wymagania szczegółowe: 8.2, 8.3

Związek z podstawą programową (Etyka, III etap edukacyjny):

Wymagania ogólne: II, III

Wymagania szczegółowe: 8

Metody: burza pomysłów, mini wykład, gra Bingo, praca z tekstem i tworzenie plakatu.

Środki dydaktyczne i materiały: wydruki kartek z Bingo, mapy polityczne: zasięg imperium arabsko-muzułmańskiego w okresie klasycznym i współcześnie, teksty pomocnicze dla nauczyciela i młodzieży.

Formy pracy: praca indywidualna, praca w parach, praca w grupach.

Przebieg zajęć:

WPROWADZENIE:

1. Zapoznaj uczniów i uczennice z celami zajęć oraz kryteriami oceny. Stopień ich zrozumienia możesz sprawdzić, prosząc o zasygnalizowanie kciukiem uniesionym ku górze (zrozumienia celów i kryteriów), dłoni zaciśniętej (w przypadku wątpliwości) i otwartej (w przypadku niezrozumienia celów/kryteriów). W razie potrzeby wyjaśnij cele lekcji i kryteria oceny. (2 minuty)

LEKCJA HISTORYCZNO-KULTUROWA – w celu skupienia się na treściach o wynalazkach i kulturze:

2. a) Poproś uczniów i uczennice, aby w parach zapisali po 2 skojarzenia z hasłem „cywilizacja arabsko-muzułmańska”. Poproś o ich odczytanie i przyklejenie na tablicy. Następnie poproś uczniów i uczennice o pogrupowanie pojęć. Moderuj cały proces, wyjaśniając i dopytując w razie potrzeby. Zachęć do wymiany i rozmowy. Celem tego działania jest stworzenie mapy myśli, do której nauczyciel/nauczycielka powróci, podsumowując lekcję. (10 minut)

LEKCJA KULTUROWO-RELIGIJNA – w celu skupienia się na treściach o kulturze arabskiej i islamie:

2. b) Poproś uczniów i uczennice, aby w parach zapisali po 2 skojarzenia z hasłem „Arabowie i islam”. Poproś o ich odczytanie i przyklejenie na tablicy. Następnie poproś uczniów i uczennice o pogrupowanie pojęć. Moderuj cały proces, wyjaśniając i dopytując w razie potrzeby. Zachęć do wymiany i rozmowy. (10 minut)

Komentarz metodyczny

Zwróć uwagę na pojawiające się skojarzenia i ich wymowę – negatywną i pozytywną. W razie potrzeby zwróć uwagę na źródło, skąd takie a nie inne skojarzenia pochodzą – media, wycieczka do konkretnego kraju arabskiego, kontakt z reprezentantem kultury arabskiej czy muzułmaninem/muzułmanką.

Jeśli skojarzenia wiążą się z tematyką fundamentalizmu i organizacji militarnych jak tzw. ISIS lub zamachów terrorystycznych, warto zwrócić uwagę na rozdzielną tych zagadnień i wyjaśnić niski poziom powiązań haseł organizacji terrorystycznych z wartościami islamu. Dostosuj poziom wyjaśnień do wiedzy grupy. Warto założyć, że staramy się nie posługiwać stereotypami.

PRACA WŁAŚCIWA:

3. Wyjaśnij, czym jest cywilizacja islamu, i wprowadź rozróżnienie pomiędzy pojęciami: kultura arabska, cywilizacja islamu, kultura arabsko-muzułmańska na podstawie załącznika nr 1. Odwołaj się do mapy skojarzeń utworzonej w pierwszej części zajęć oraz komentarza metodycznego nr 1. Możesz użyć odpowiednich map, pokazujących zasięg kulturowy islamu i kraje arabskie. (5 minut)

LEKCJA HISTORYCZNO-KULTUROWA

- 4.a) Zaproś uczniów i uczennice do wyjścia z ławek i wyjaśnij, że za chwilę zagrają w grę, która polega na zebraniu w jak najszybszym czasie podpisów osób z klasy na karcie gry „Bingo”. Osoba, która pierwsza zbierze podpisy różnych osób w swojej karcie gry, mówi głośno: BINGO! Jednocześnie każdy podpisuje się na kartkach innych zawodników. Podpisać się może osoba, która miała jakąkolwiek styczność z danym „wynalazkiem”, np. *widziałam* na zdjęciach/podczas wycieczki katedrę gotycką, *czytałam* o pierwszej kamerze zwanej obskura, *mam* w domu globus, *piłam* kawę, etc.

Rozdaj każdemu wydrukowane karty gry „Bingo” z załącznika nr 2, upewnij się, że jasne są zasady gry i ogłoś rozpoczęcie. Po zakończeniu gry, zapytaj, czy uczniowie zdawali sobie sprawę, że wszystkie te zdobycze zostały wymyślone lub rozpowszechnione przez przedstawicieli świata muzułmańskiego i przejęte przez Europę w ramach licznych kontaktów, jakie opierały się na wymianie handlowej, naukowej oraz komunikacji dyplomatycznej. (15 minut)

Jako zadanie domowe poproś o przeczytanie tekstu o szczegółach tych odkryć: „Arabskie wynalazki”, Onet.pl, 8.03.2006 <http://wiadomosci.onet.pl/prasa/arabskie-wynalazki/sp130>.

Zaawansowanym poleć tekst Janusza Daneckiego pt. „Co zawdzięczamy islamowi”, Czytelnia „Opoka”: http://www.opoka.org.pl/biblioteka/I/IR/co_islamowi.html.

LEKCJA KULTUROWO-RELIGIJNA

4.b) Podziel klasę na mniejsze grupy kilkuosobowe. Rozdaj młodzieży odpowiednie materiały jak: papier i flamastry, wycinki starych gazet oraz tekst z załącznika nr 3. Poproś o jego przeczytanie i przygotowanie plakatu pokazującego jak pozytywnie można odpowiedzieć na pytanie „Kim jest muzułmanin/muzułmanka”. (15 minut)

Komentarz metodyczny

Zachęć uczniów i uczennice do potraktowania tematu w sposób kreatywny. Tekst ma jedynie na celu uzupełnić wiedzę w postaci dodania pojęć, aby nie były stosowane jedynie skojarzenia z różnych nienaukowych lub nieobiektywnych źródeł. Nawet jeśli grupa ma pewne opory i posługuje się stereotypami lub powiela przekazy medialne dotyczące grup terrorystycznych, a nie islamu, zwróć uwagę, że zadaniem jest skupienie się na modelowym wyznawcy religii, a nie konkretnych przypadkach osób niereprezentujących islamu jako całości. W poleceniu można dodać, że przekaz plakatu powinien być pozytywny, by przeanalizować zagadnienia z różnych stron, szczególnie jeśli wcześniejsze odwołania miały spory nośnik negatywnych emocji lub skojarzeń ze zjawiskami negatywnymi.

5. Zaproś przedstawicieli grup do szybkiej prezentacji plakatów. Rozwieście plakaty w widocznym miejscu w klasie. Zapytaj, jak uczniowie i uczennice czuli się w tym zadaniu, a następnie podsumuj ich pracę, odwołując się, jeśli to potrzebne, do pierwszej części zajęć – pierwszych skojarzeń. (10 minut)

PODSUMOWANIE:

6. Poproś o odpowiedzenie indywidualnie, co było najbardziej istotne w trakcie tej lekcji i co uczeń/uczennica zabiera ze sobą do „walizki”. Po chwili zapytaj kilka osób, czy chciałyby się podzielić swoją refleksją po lekcji. (3 minuty)

Źródła:

- ➔ Janusz Danecki, *Podstawowe wiadomości o islamie*, T. 1, Dialog, Warszawa 2002, s.109-157.
- ➔ Marek M. Dziekan, *Dzieje kultury arabskiej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008, s. 13-20 oraz s.244-255.
- ➔ Marek M. Dziekan, *Cywilizacja islamu w Azji i w Afryce*, Książka i Wiedza, Warszawa 2007, s. 82.

Załącznik nr 1 – Cywilizacja islamu

Cywilizacja islamu, czyli świat muzułmański rozciąga się od Chin, Tajlandii i Indonezji, poprzez subkontynent indyjski i kraje Azji Środkowej oraz Bliski Wschód, po Afrykę Północną i Zachodnią. Natomiast sami muzułmanie żyją obecnie na całym świecie.

Od VII wieku islam, mający swój początek w objawieniach proroka Muhammada (żyjącego w Mekce i Medynie na terenie dzisiejszej Arabii Saudyjskiej, zm. 632) rozprzestrzenił się na obszarze bardzo niejednorodnym kulturowo, zróżnicowanym językowo i etnicznie. Język arabski jest językiem, w którym wyrecytowana oraz zapisana została święta księga Koran. Nowa religia i język stały się ważnym spoiwem dla różnorodnego kulturowo i religijnie obszaru. Te dwa elementy współtworzyły kulturę i rozwój nauki. Dlatego najbardziej adekwatnym określeniem jest **cywilizacja** bądź **kultura arabsko-muzułmańska**. Islam stał się religią wielu ludów, choć zachował własną religię, będącą spoiwem dla różnych kultur. Choć języki lokalne były nadal w użyciu, to przez stulecia język arabski był językiem tej cywilizacji. Wiele najważniejszych postaci kultury i nauki pochodzących, np. z Iranu czy Indii, opanowali język na takim poziomie, że zaczęli współtworzyć kulturę arabską. Będzie ona miała inny zakres czasowy, choć w części pokrywający się z poprzednim pojęciem. Początki kultury arabskiej należy szukać w czasach przed islamem, zwanych po arabsku *dżahiliją*. W pewnym stopniu została ona włączona do historii muzułmanów, jako swoisty budulec dla tego ważnego komponentu, jakim jest język arabski. Jednak pewne elementy tej kultury, które nie zostały przetransferowane przez sam islam, nie są wspólne dla wszystkich muzułmanów. W różnych miejscach i okresach ważną rolę pełniły obok języka arabskiego, język turecki i perski.

Na świecie mieszka obecnie 1,6 mld muzułmanów, z czego zaledwie 20% to Arabowie. Aż 62% muzułmanów nie mieszka na Bliskim Wschodzie. Kraj z największą populacją muzułmanów na świecie to Indonezja (86% muzułmanów z 240 mln mieszkańców). Oznacza to, że niezależnie od roli Arabów dla cywilizacji muzułmańskiej, islam jest religią wielu narodów i to język arabski Koranu czyni ten element nadal bardzo widocznym, co nie oznacza jednak, że każdy muzułmanin musi być Arabem. Co ważne, wśród wielu krajów arabskich znajdziemy spory odsetek chrześcijan, np. w Syrii, Libanie, Palestynie, Iraku i Egipcie. Stąd też, nie każdy Arab koniecznie musi być muzułmaninem. Kwestie pojęciowe dotyczące tak skomplikowanego zjawiska jak kultura uproszczają rzeczywistość, lecz w przypadku muzułmanów i islamu zdecydowanie jej nie odzwierciedlają.

Na podstawie:

- ➔ Marek M. Dziekan, *Dzieje kultury arabskiej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008, s. 13-20 oraz s.244-255.
- ➔ Marek M. Dziekan, *Cywilizacja islamu w Azji i w Afryce*, Książka i Wiedza, Warszawa 2007, s. 82.

Załącznik nr 2: BINGO – Wybrane osiągnięcia cywilizacji muzułmańskiej

W poniższych rubrykach wymienione zostały wybrane osiągnięcia zaczerpnięte przez Europejczyków z cywilizacji arabsko-muzułmańskiej. Zdobądź podpisy we wszystkich polach od różnych osób w klasie (jedna osoba – jeden podpis).

UWAGA! W wybrane pole może wpisać się osoba, która miała styczność z danym osiągnięciem (widziała, używała, smakowała) lub jest w stanie podać jakiś fakt z tym związany, np. kto, w jakich okolicznościach je wynalazł czy dokonał odkrycia kawy.

Kawa	Szczepionka	Szachy	Pierwsza kamera (obskura) .....
Spadochron	Mydło	Chemia (destylacja)	Łuk ostry (katedra gotycka) .....
Cyfra zero	Skalpel	Wiatrak	Wieczne pióro .....
Posiłek trzydaniowy	Dywan	Czek	Globus ziemski (Astrolabus) .....

Załącznik nr 3: Kim jest muzułmanin i muzułmanka?

Podstawą **islam**, podobnie jak chrześcijaństwa i judaizmu, jest **wiara w jednego Boga**. Pomimo sporej różnorodności wśród muzułmanów na całym świecie można rozpoznać dość prostą wspólnotę wiary w podstawowe dogmaty i filary islamu (inaczej 5 obowiązków muzułmanina).

Głównymi źródłami zasad w islamie są:

Koran – święta księga islamu, będąca Słowem Bożym objawionym prorokowi Muhammadowi. Ponieważ Prorok był niepiśmienny, recytował objawienie pierwszym wyznawcom – stąd arabska nazwa księgi *Al-Kuran* oznacza „recytacja”. Recytacja Koranu jest bardzo ważnym elementem edukacji w krajach muzułmańskich. Fragmentami objawienie było spisywane przez wyznawców, a za czasów trzeciego władcy po Muhammadzie – kalifa Usmana (644-656) przyjęto ostateczną wersję Koranu. Obowiązuje do dziś i jest spisana w języku arabskim. Wyznawcy nieznający tego języka modlą się po arabsku (tak jak kiedyś w Kościele katolickim odprawiano modlitwy w łacinie).

Sunna – zbiór tradycji tzw. **hadisów**, które są opowieściami z życia Proroka lub jego wypowiedziami. Mogą one dotyczyć takich kwestii jak zasady współżycia w społeczności, rodzinie czy obowiązki wyznawców. Sunna, w przeciwieństwie do Koranu, nie jest jednolitą księgą. Istnieją zbiory hadisów z X w., które uznane są powszechnie za prawdziwe.

Z reguły **interpretacja zapisów** pozostawiona jest samej osobie wierzącej. Nie ma hierarchii kościelnej, czy jednego ośrodka z wykładnią. Z pomocą przychodzą jej często komentarze uczonych, prawników, sędziów czy teologów muzułmańskich. W pierwszych wiekach powstania wspólnoty utworzono specjalne szkoły prawne, stosujące odmienne zestawy narzędzi do interpretacji starych zapisów w kontekście współczesności, np. poprzez analogię lub zgodę większości uczonych.

Wspólnota muzułmanów **umma** jest bardzo zróżnicowana językowo, kulturowo i etnicznie. Na całym świecie muzułmanki i muzułmanie mają różne kolory skóry, style ubierania, zainteresowania, pasje i plany na przyszłość. Zasady islamu są bardzo proste, ale i pojemne, dają ramy w jakich każda osoba ma znaleźć swoją drogę do zbawienia. Wiele wyborów życiowych i praktyk życiowych wynika z kultury w jakiej się żyje, kraju czy z domu rodzinnego. Tak, jak różnorodni są Polacy i Polki pomimo, że mówią tym samym językiem i w większości należą do kościoła katolickiego, różnorodne mogą być osoby wyznające islam w różnych zakątkach świata.

